

М. В. Гудзь

Інститут економіко-правових досліджень НАН України

МОНІТОРИНГ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ТЕРИТОРІЙ

Досліджено методичні основи визначення критеріїв і параметрів проведення моніторингу реалізації стратегії регіону. Проведено моніторинг результативності реалізації стратегії використання потенціалу курортно-рекреаційних територій Запорізького Приазов'я.

Ключові слова: еколого-економічний потенціал, менеджмент, ефективність.

Исследованы методические основы определения критериев и параметров проведения мониторинга реализации стратегии региона. Проведен мониторинг результативности реализации стратегии использования потенциала курортно-рекреационных территорий Запорожского Приазовья.

Ключевые слова: эколого-экономический потенциал, менеджмент, эффективность.

In the article the methodical basis of criterion and parameter determination for conducting of monitoring of region strategy realization is investigated. The monitoring of resultative strategy realization of Zaporozhsky Priazovye resort-recreation territories' potential use is conducted.

Key words: ecological economic potential, management, efficiency.

Постановка проблеми. Питання оцінки ефективності реалізації розвитку територій не є новими у економічних дослідженнях. Більше того, Постановою Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005 р. № 263 «Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій» затверджена методика оцінювання конкретного регіону [1]. Разом з тим, ця тема невичерпна, оскільки жодна методика не може охопити якісні параметри розвитку території. До того ж необхідна статистична база, особливо на місцевому та локальному рівні, майже не ведеться. Певною мірою це зауваження стосується й моніторингу потенціалу території та окремих його складових, які у літературі досліджені не повною мірою і на основі різних різноманітних підходів і методик. Відповідно системні дослідження моніторингу саме стратегій реалізації потенціалу курортно-рекреаційних територій (КРТ) відсутні.

Аналіз останніх публікацій. Слід зазначити, що методологічна та методична база дослідження окремих аспектів проблеми напрацьована зарубіжними й вітчизняними вченими. Зокрема Гаррі П. Хатрі досліджують теоретичні й методичні аспекти моніторингу програм і стратегій у суспільному секторі [2]; І. Р. Гафуров робить оцінку економічного потенціалу регіону [3]; М. Д. Балджи, С. К. Харічков [4], П. В. Гудзь [5] – розглядають методологію і методику комплексного діагностування природогосподарювання у регіоні; Я. О. Побурко [6], М. Ф. Семерик [7] – вивчає питання вибору і побудови методики системи інтегрованого моніторингу регіону та ін. Разом з тим немає досліджень, присвячених моніторингу реалізації сукупного потенціалу КРТ.

Постановка завдання. Мета роботи – обґрунтувати методичні підходи до проведення моніторингу результативності реалізації стратегії використання потенціалу курортно-рекреаційних територій.

Виклад основного матеріалу. Моніторинг результативності – це метод виміру поточних показників і їх використання для поліпшення роботи. У літературі зазначається, що моніторинг результативності має три обмеження.

1. Дані, отримані в ході моніторингу, не пояснюють, за рахунок чого досягнуто той або інший результат.

2. Одна з головних спірних проблем моніторингу результативності – проблема відповідальності. Загальна відповідальність за отримані результати створює стимул до прийняття новаторських рішень для підвищення результативності надаваних послуг навіть в умовах край обмежених ресурсів.

3. Інформація, отримана в ході моніторингу результативності, становить тільки частину відомостей, необхідних керівникам і виборним посадовим особам для прийняття рішень [8, с. 15].

Моніторинг результативності не заміняє даних про основні витрати, необхідність приймати стратегічні рішення, а також не скасовує здорового глузду, ефективного менеджменту, лідерських якостей і творчого підходу. Головна мета моніторингу результативності – звернути увагу на проблему.

У рамках моніторингу результативності ефективність визначається як відношення використаних ресурсів (кошти, час персоналу або інший фізичний внесок) до виготовленого за рахунок цих ресурсів продукту. Показник питомих витрат, що погоджує витрати з отриманими продуктами, повсюдно використовувався раніше. Проблема з використанням даних співвідношень полягає в тому, що показники роботи можна поліпшити за рахунок зниження якості продукту. Наприклад, «витрати на одного обслугованого туриста» – це індикатор ефективності, спрямований на продукт. «Витрати на одного туриста, стан якого покращився після одержання послуги» – це індикатор ефективності, спрямований на результат. Він дає набагато яснішу картину реальних досягнень реалізації стратегії чи програми.

Показник моніторингу – конкретна кількісна міра кожного аспекту розглянутої діяльності (наприклад, продукту або результату). Простими прикладами продукту є площа освоєних рекреаційних територій, кількість благоустроєних пляжів, кількість підготовлених звітів, кількість проведених курсів підвищення кваліфікації регіональних і муніципальних менеджерів. Відтак, урахування та облік виробленого продукту є необхідною передумовою кращої практики менеджменту.

Щодо іншої категорії моніторингу ефективності – результатів, то тут слід зауважити, що у поняття «продукт» входять як зроблений фізично продукт, так і результати проробленої роботи. У сфері моніторингу результативності суспільних послуг розходження між продуктом і результатом проводиться дуже чітко. Результати – це події, явища або зміни стану, поведінка, позиції, що свідчать про прогрес у досягненні цілей реалізації стратегії використання потенціалу КРТ. Таким чином, результати пов'язані з головною функцією стратегії, тобто з тим, для чого вона існує.

Результат – це не те, що «зробила» сама стратегія, а наслідок її діяльності. У цьому випадку під результатом розуміється ефект від здійсненої діяльності. Розходження між результатом і продуктом прекрасно ілюструє такий приклад: «Число пацієнтів, що пройшли курс реабілітації у курортній оздоровниці, – це продукт, а відсоток виписаних з кардіологічного відділення санаторію пацієнтів, які після лікування змогли вести самостійне життя, – це результат».

Отже, дійсним показником корисності витрачених зусиль є не виготовлений продукт, а отриманий результат (ефект). Результат, обумовлений цілями діяльності організації, – це ті блага, які одержує клієнт і все населення в цілому в результаті надаваних послуг. Змішання продукту й результату – це змішання діяльності й досягнень. Вимір результативності подає корисну інформацію й допомагає приймати правильне рішення, але не заміняє змістовного аналізу явищ.

Часто-густо у літературі змішується зміст категорій ефективності і продуктивності. Відношення обсягу ресурсів до обсягу продуктів (або результатів) називається ефективністю. Зворотнє відношення – обсягу продуктів (або результатів) до обсягу ресурсів – продуктивністю. Приведемо приклади індикаторів продуктивності, заснованих на результатах:

– число громадян, що продовжили свою працездатність після завершення курсу лікування чи реабілітації, розраховуючи на одну одиницю витрат по програмі (або на годину роботи персоналу);

– число мешканців міста, котрі задоволені якістю отриманих суспільних благ (послуги) з благоустрою території, на одиницю витрат на надання комунальної послуги.

З функціональної точки зору виділяють два типи моніторингу:

– моніторинг ситуації покликаний визначити зміни умов чи незмінний стан, пов'язаний із моніторингом зовнішніх чинників реалізації стратегії;

– моніторинг процесу – тобто відстеження процесу впровадження тих чи інших елементів стратегії реалізації потенціалу та досягнення конкретних результатів.

Процедури моніторингу процесу використання потенціалу КРТ передбачають відстеження з боку посадових осіб плану виконання робіт (програми моніторингу), звіт керівника програми (проекту) щодо ходу моніторингу ефективного використання рекреаційних земель та його проміжних результатів (збір даних, аналітичні дослідження), оприлюднення звіту на засіданнях постійних депутатських комісій, координаційних радах, сесії районної ради з метою врахування при прийнятті управлінських рішень (рис. 1).

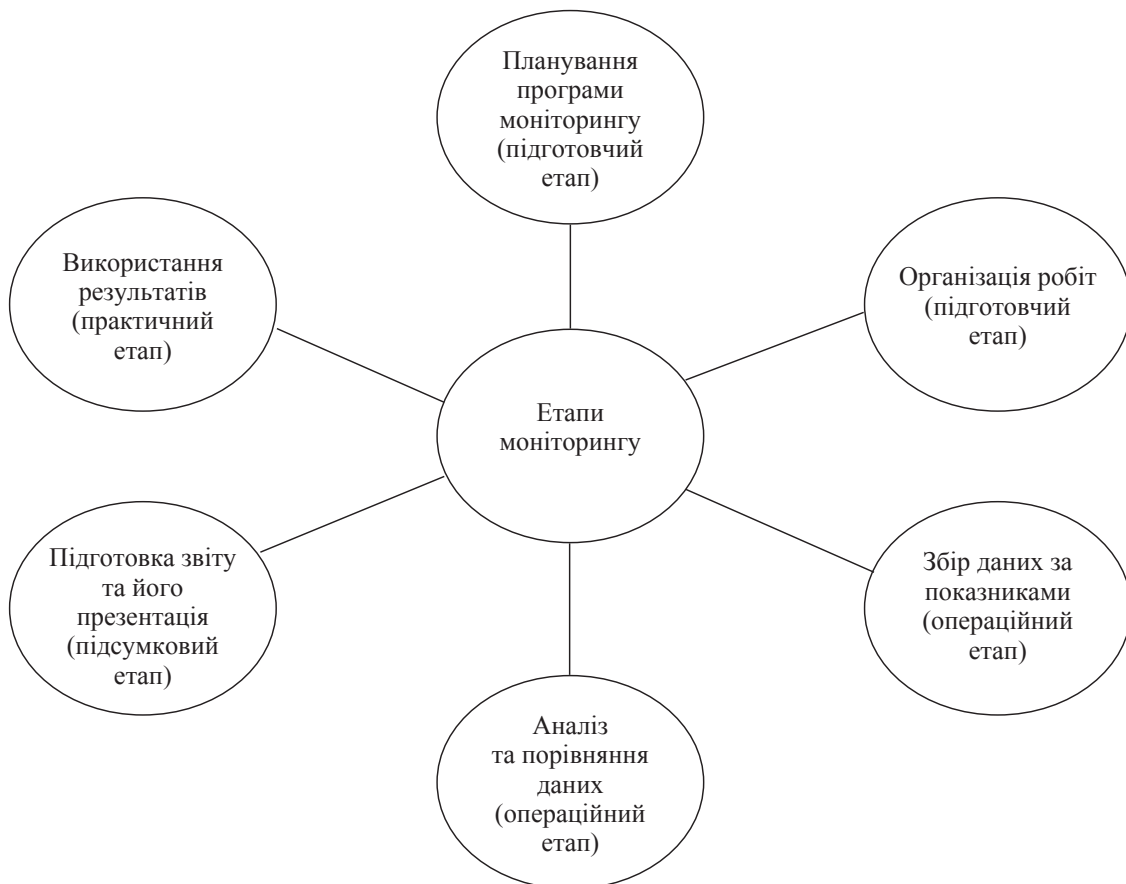

Рис. 1. Основні етапи моніторингу стратегії використання потенціалу КРТ

Для розробки плану моніторингу необхідно визначитись із системою індикаторів і показників. Індикатори описують результати реалізації стратегії чи програми в операційно вимірjuвальних величинах: кількість, якість, тип інвесторів, час, місце тощо.

У якості прикладної проблеми досліджувалась реалізація стратегії ефективного використання потенціалу курортно-рекреаційних територій приморських районів Запорізької області, а саме: Бердянський, Приазовський, Приморський, Якимівський райони, місто Бердянськ як центр рекреаційного району. Для дослідження економічного потенціалу КРТ Запорізького Приазов'я використано масив чинників, який було систематизовано й структуровано за групами:

- виробничий потенціал;
- сервісний потенціал;
- соціально-демографічний потенціал;
- рекреаційний потенціал.

Для оцінювання вказаних видів потенціалу КРТ використано шкалу оцінки стану економічної системи за Харінгтоном.

Виходячи із наявності офіційної статистики, до першої групи індикаторів виробничого потенціалу території віднесено такі показники: площа території та кількість населення (як системоутворюючі показники), кількість суб'єктів ЄДРПОУ, індекси обсягів промислового виробництва і інвестицій в основний капітал, а також іноземних інвестицій, середньорічна кількість найманих працівників (табл. 1).

Для дослідження динаміки розвитку економічного потенціалу за цими показниками розраховано щільність населення та щільність суб'єктів ЄДРПОУ:

$$C = \frac{P}{S}, \quad (1)$$

де P – значення показника, щільність якого треба знайти,
 S – площа території,
 C – щільність показника.

Розраховано також темпи зростання наступних чотирьох індикаторів для кожного із вказаних районів Запорізького Приазов'я:

$$T_i = \frac{P_i}{P_{i-1}}, \quad (2)$$

де P_i – значення показника за поточний рік,
 P_{i-1} – значення показника за попередній рік,
 T_i – ланцюговий індекс (темп зростання).

КРТ міста Бердянськ за виробничим потенціалом в цілому знаходиться у стані глобальної стійкості (7,19 бала), а чотири райони в стані гіперстійкості, причому найвищий рівень має Якимівський район (5,08 бала), а найнижчий – Приазовський район (4,55 бала), але в 2008 р. темп зростання економічного потенціалу значно скоротився по місту Бердянськ і по названих районах унаслідок руйнівних процесів у макроекономіці, що детерміновано системою фінансовою кризою в країні. Аналогічно розраховувалися показники і інших видів потенціалу КРТ.

Проведені розрахунки використання існуючої стратегії реалізації потенціалу КРТ регіону дозволяють зробити узагальнений висновок, що за ступенем реалізації сукупного потенціалу місто Бердянськ і райони Запорізького Приазов'я за шкалою Харінгтона знаходяться в стані гіперстійкості. У даному значенні гіперстійкість розуміється як оцінка потенціалу КРТ приазовських районів Запорізької області, перш за все, як готовність, можливість природно-рекреаційного ресурсу до освоєння, але на засадах відтворення КРТ, оскільки рекреаційний регіон

Моніторинг реалізації виробничого потенціалу курортно-рекреаційних територій Запорізького Приазов'я

Таблиця 1

Показники оцінки функціонування потенціалу	Роки	Отримані розрахункові значення по територіях регіону						Тенденція розвитку	Отримані значення за бальною оцінкою	Середньозважене значення за бальною оцінкою										
		Запорізька область	Місто Бердянськ	Бердянський район	Приазовський район	Приморський район	Якимівський район			Місто Бердянськ	Бердянський район	Приазовський район	Приморський район	Якимівський район						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Щільність населення	2004							max	1462,7						10,00	0,10	0,10	0,16	0,14	
	2005																			
	2006																			
	2007																			
	2008	66,95	1462,70	15,30	14,87	22,8	20,47			10	0,1	0,1	0,1	0,16	0,14					
	2004	1,50	32,90	0,270	0,331	0,353	0,318			8,63	0,07	0,09	0,1	0,1	0,08					
	2005	1,56	34,15	0,270	0,337	0,366	0,333			8,96	0,07	0,09	0,1	0,1	0,09	9,39	0,07	0,09	0,10	0,09
	2006	1,63	35,74	0,285	0,340	0,374	0,332		max	9,38	0,07	0,09	0,1	0,1	0,09					
2007	1,70	38,08	0,289	0,370	0,399	0,349			9,99	0,08	0,1	0,1	0,1	0,09						
2008	1,74	38,11	0,297	0,371	0,404	0,357			10	0,08	0,1	0,11	0,11	0,09						
Виробництво промислової продукції	2004	1,00	0,97	1,35	0,93	1,02	1,09			5,95	8,28	5,71	6,26	6,69	6,18	5,97	5,97	4,11	6,00	
	2005	0,87	0,92	0,80	0,93	0,68	1,46		max	5,64	4,91	5,71	4,17	8,96						
	2006	1,06	0,85	0,77	1,06	0,31	0,38			5,21	4,72	6,5	1,9	2,33						
	2007	1,08	1,63			10,00						
	2008	0,83	0,67			4,11						
	2004	1,02	0,97	0,92	1,38	1,39	1,08			3,77	3,58	5,37	5,41	4,2						
	2005	0,90	0,92	0,76	0,52	0,40	0,89		max	3,58	2,96	2,02	1,56	3,46		3,92	4,28	3,80	4,67	4,76
	2006	1,05	0,85	1,10	1,41	0,91	2,57			3,31	4,28	5,49	3,54	10,00						
2007	1,38	1,63	1,27	0,72	1,23	0,96			6,34	4,94	2,80	4,79	3,74							
2008	0,62	0,67	1,45	0,85	2,07	0,62			2,61	5,64	3,31	8,05	2,41							
Обсяг іноземних інвестицій	2004	1,23	1,24	1,26	1,40	1,86	1,31			5,02	5,10	5,67	7,53	5,3						
	2005	1,20	0,83	1,10	1,19	1,10	0,88		max	3,36	4,45	4,82	4,45	3,56		6,15	6,02	5,30	6,40	
	2006	1,18	1,91	1,12	1,76	0,94	2,26			7,73	4,53	7,13	3,81	9,15						
	2007	1,64	2,26	1,49	1,30	1,01	2,12			9,15	6,03	5,26	4,09	8,58						
	2008	1,16	1,35	2,47	0,90	2,46	1,34			5,47	10,0	3,64	9,96	5,43						
	2004	0,97	0,94	0,91	0,88	0,93	0,92			9,13	8,83	8,54	9,03	8,93						
	2005	0,995	1,01	0,98	0,95	1,00	0,98		max	9,81	9,51	9,22	9,71	9,51		9,69	9,37	9,09	9,46	9,44
	2006	1,01	0,998	0,98	1,02	0,96	0,96			9,69	9,51	9,9	9,32	9,32						
2007	1,01	1,02	0,98	0,97	0,95	1,00			9,90	9,51	9,42	9,22	9,71							
2008	0,99	1,02	0,98	0,86	1,03	1,00			9,90	9,51	8,35	10	9,71							
Загальний рівень ефективності функціонування сукупного потенціалу за 10- бальною шкалою, за роками	2004							2004		6,50	5,17	5,08	5,67	5,04						
	2005							2005		6,27	4,38	4,37	4,00	5,12						
	2006							2006		7,06	4,62	5,82	3,73	6,18						
	2007							2007		9,08	5,14	4,40	4,55	5,53						
	2008							2008		7,02	5,07	3,10	5,66	3,56						

Північного Приазов'я від східного кордону України з Росією, Новоазовського району до кордону з Херсонською областю, а це майже 450 км рекреаційних територій, є малоосвоєним, за виключенням рекреаційної зони Бердянської коси і курорту Кирилівка.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що при моніторингу стратегії використання потенціалу КРТ слід пам'ятати, що справжнім показником, у якому відображаються наслідки реалізації стратегії, є не продукти чи товари, а результати, що відображають ефективність реалізації потенціалу. Отримані аналітичні дані визначають КРТ Запорізького Приазов'я як стійку соціо-природо-екологоекономічну систему, здатну до освоєння у напрямі оздоровчого та пізнавального туризму.

Перспективою подальших досліджень має стати моніторинг потенціалу КРТ Запорізького і Донецького Приазов'я.

Бібліографічні посилання

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 квітня 2005 року № 263 «Про запровадження моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій» // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – С. 1893.
2. Гарри П. Хатри. Мониторинг результативности в общественном секторе / Гарри П. Хатри ; пер. с англ. А. Михайловой. – К. : Нова преса, 2006. – 457 с.
3. Гафуров И. Р. Оценка экономического потенциала территории и эффективности мероприятий территориального стратегического программирования / И. Р. Гафуров // Регионология. – 2005. – № 1 (50). – С. 121–136.
4. Балджи М. Д. Основи діагностики комплексного природокористування : регіональний вимір : моногр. / М. Д. Балджи, С. К. Харічков. – Одеса: Ін-тут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, 2008. – 144 с.
5. Гудзь П. В. Методологія економічної діагностики розвитку територій (регіонів): методика дослідження / П. В. Гудзь // Інноваційні шляхи розвитку курортно-рекреаційних регіонів та ринків : зб. наук. пр. / НАН України. Ін-тут економіко-правових досліджень; редкол.: Мамутов В. К. (відп. ред.) та ін. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 307 с.
6. Побурко Я. О. Нові завдання моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів / Я. О. Побурко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіону: методологічні підходи : зб. наук. пр. – Вип. 3 (53)'2005 / НАН України. Інститут регіональних досліджень / редкол.: відп. ред. М. І. Долішній. – Л., 2005. – С. 8–20.
7. Семерик М. Ф. Комплексне оцінювання використання економічного потенціалу у Львівській області (Україна) і Велькопольському воєводстві (Польща) / М. Ф. Семерик // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіону: методологічні підходи : зб. наук. пр. – Вип. 3 (53)'2005 / НАН України. Інститут регіональних досліджень / редкол.: відп. ред. М. І. Долішній. – Л., 2005. – С. 106–113.
8. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / М. Лендьял, Б. Винницький, Ю. Ратейчак, І. Санжаровський ; за ред. І. Санжаровського, Ю. Полянського. – К. : К. І. С. , 2007 – 80 с.

Надійшла до редколегії 25.04.2010.